

The Effectiveness of Tougher Penalties for Violence Against Children: A Legal and Social Analysis

Students of Group 203 at the H. K. Muhitdinova Academic Lyceum under Tashkent
State University of Law

Rabbimova Laziza Umidjon qizi
Masharipova Mohinur Dilmurod qizi

Abstract

This article provides a detailed analysis of cases of violence committed against children, their various forms, and the negative impact they have on children's lives. Within the framework of the study, physical, psychological, sexual, and economic forms of violence are examined, and their harmful consequences for children's psychological stability, social adaptation, and overall development are clearly demonstrated. At the same time, it is emphasized that in recent years cases of violence against children have been increasing both in Uzbekistan and globally, while the existing measures do not have a sufficient preventive effect for certain segments of society.

Keywords

Child, violence, physical violence, sexual violence, psychological violence, neglect.

**Bolalarga nisbatan zo'rvonlik uchun jazoni kuchaytirishning samaradorligi:
huquqiy va ijtimoiy tahlil**

*TDYU huzuridagi H.K.Muhitdinova nomidagi Akademik litseyning 203-guruh
o'quvchilari*

Rabbimova Laziza Umidjon qizi
Masharipova Mohinur Dilmurod qizi

Anontatsiya: Ushbu maqolada bolalarga nisbatan sodir etilayotgan zo'rvonlik holatlari, ularning turli shakllari va bolalarning hayotiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri batafsil tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida jismoniy, ruhiy, jinsiy hamda iqtisodiy

“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

zo‘ravonlik shakllari o‘rganilib, ular bolalarning psixologik barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va umumiy rivojlanishiga keltiradigan xavfli oqibatlari aniq ko‘rsatib beriladi. Shu bilan birga, so‘nggi yillarda O‘zbekistonda va global miqyosda bolalarga nisbatan zo‘ravonlik holatlarining ortib borayotgani, mavjud choralar esa ayrim jamiyat qatlamlari uchun yetarli ogohlantiruvchi ta’sir ko‘rsatmayotgani ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar. Bola, zo‘ravonlik, jismoniy zo‘ravonlik, jinsiy zo‘ravonlik, psixologik zo‘ravonlik, e’tiborsizlik.

Аннотация: В данной статье подробно анализируются случаи насилия в отношении детей, их различные формы и негативное влияние на жизнь детей. В рамках исследования рассматриваются физические, психологические, сексуальные и экономические формы насилия, а также наглядно показываются их опасные последствия для психологической устойчивости, социальной адаптации и общего развития ребенка. Одновременно подчеркивается, что в последние годы случаи насилия в отношении детей увеличиваются как в Узбекистане, так и в мировом масштабе, а существующие меры не оказывают достаточного предупреждающего воздействия на отдельные слои общества.

Ключевые слова: Ребенок, насилие, физическое насилие, сексуальное насилие, психологическое насилие, пренебрежение.

Kirish. Bola — tug‘ilgandan to voyaga yetguncha (o‘smirlik) bo‘lgan davrdagi inson, jamiyatning muhim va rivojlanayotgan a‘zosi hisoblanadi. Bolalik jismoniy, ruhiy va ijtimoiy shakllanish davri bo‘lib, bu jarayonda oila, mahalla va maktab hamkorligi muhim rol o‘ynaydi.

Jamiyatimizda yillar davomida bolalarga nisbatan zo‘ravonlik hollari kuzatilib kelmoqda. Bu muammo nafaqat alohida oilalar, balki butun jamiyatning ma’naviy va ijtimoiy salomatligini chuqur jarohatlaydi. Bola — kelajakning poydevori. Uning qalbi ezilsa, butun bir avlodning taqdiri og‘ir yukni ko‘taradi. Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik

"SOG'LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

deganda, bolaning jismoniy, ruhiy, hissiy, jinsiy yoki iqtisodiy jihatdan zarar ko'rishiga sabab bo'ladigan har qanday harakat yoxud ataylab ko'rsatiladigan befarqlik tushuniladi. Bu ta'rif nafaqat aniq zo'ravonlik harakatlarini, balki bolaning hayot uchun zarur ehtiyojlarini e'tiborsiz qoldirishni ham qamrab oladi. Zo'ravonlikka uchragan bolalarda ko'pincha jismoniy zaiflik, chuqur psixologik travmalar va o'ziga bo'lgan ishonchning yo'qolishi kuzatiladi. Bu jarohatlar ko'z bilan ko'rib bo'lmaydigan, lekin umr bo'yi iz qoldiradigan yaralardir. Bunday bolalar kelajakda ham ijtimoiy muammolarga yuzmayuz kelish xavfi ostida qoladi — munosabatlar qurishda qiynalib, jamiyatga moslasha olmay, ba'zan o'zi ham zo'ravonlikning davomchiiga aylanib qoladi. Mazkur maqolada bolalarga nisbatan zo'ravonlik holatlari jamiyatimizda tobora kuchayib borilayotgani hamda davlat va jamoat tashkilotlari tomonidan qancha chora-tadbirlar ko'rilmasin, qancha qonunlar qabul qilinmasin — bu sa'y-harakatlar ayrim shaxslar uchun hali ham ibrat bo'la olmayotgani haqida fikr yuritiladi. Xuddi shu achchiq haqiqat bizni o'ylatadi: muammo faqat qonun va jazo masalasi emas, balki vijdon va insoniylik masalasidir.

Asosiy qism. Zo'ravonlik — bu bolaning hayotiga, sog'lig'iga va ruhiy holatiga putur yetkazadigan har qanday ongli harakat yoxud ataylab ko'rsatiladigan befarqlikdir. Bolalarga nisbatan zo'ravonlik deganda, ota-ona yoki tarbiyachi tomonidan bolaga jismoniy, jinsiy, ruhiy ziyon yetkazish yoxud unga nisbatan beparvo munosabatda bo'lish tushuniladi. Bu tushuncha shunchaki aniq zo'ravonlik harakatlarini emas, balki bolaga haqiqiy yoki ehtimoliy zarar yetkazishi mumkin bo'lgan har qanday xatti-harakat va harakatsizlikni ham qamrab oladi. Bunday hollar ko'pincha bolaning o'z uyida, maktabda, tarbiya muassasalarida yoki u vaqt o'tkazadigan jamoat joylarida yuz beradi.

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik bir necha asosiy shakllarda namoyon bo'ladi. O'zbekiston Respublikasining "Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to'g'risida"gi qonuniga muvofiq, jismoniy zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, ruhiy

zo'ravonlik, e'tiborsizlik bolalarga nisbatan zo'ravonlikning asosiy shakllari sifatida belgilangan.

Jismoniy zo'ravonlik. Mutaxassislar va keng jamoatchilik o'rtasida qanday xatti-harakatlar bolaga nisbatan jismoniy zo'ravonlikni aks ettirishi haqida kelishmovchiliklar mavjud^[1]. Jismoniy zo'ravonlik ko'pincha alohida emas, balki avtoritar nazorat, tashvish uyg'otuvchi xatti-harakatlar va ota-onalarning iliq munosabati yo'qligi kabi xatti-harakatlar turkumining bir qismi sifatida sodir bo'ladi. JSST jismoniy zo'ravonlikni quyidagicha ta'riflaydi:

Bolaga nisbatan qasddan jismoniy kuch ishlatish bu bolaning sog'lig'i, hayoti, rivojlanishi yoki qadr-qimmatiga zarar yetkazishga olib keladigan yoki buning yuqori ehtimoli bo'lgan jismoniy kuch ishlatish. Bunga urish, turtish, tepish, silkitish, tishlash, bo'g'ish, kuydirish, zaharlash, bo'g'ish kiradi. Uyda bolalarga nisbatan jismoniy zo'ravonlikning ko'plab holatlari jazolash obyekti bilan amalga oshiriladi^[2].

Jinsiy zo'ravonlik(CSA) — bu kattalar yoki o'smirlar o'z jinsiy xohishlarini rag'batlantirish uchun bolalardan foydalanadigan bolalarga nisbatan zo'ravonlikning bir shakli^[3]. Jinsiy zo'ravonlik deganda bolaning zo'ravonning jismoniy qoniqishi yoki moliyaviy foydasiga qaratilgan jinsiy harakatda ishtirok etishi tushuniladi^{[4][5]}. Bolalarga nisbatan jinsiy zo'ravonlik shakllariga boladan jinsiy faoliyat bilan shug'ullanishni so'rash yoki unga bosim o'tkazish (natijasidan qat'iy nazar), [jinsiy a'zolar](#) bilan bolaga odobsiz ta'sir o'tkazish, bolaga pornografiya ko'rsatish, bola bilan haqiqiy [jinsiy aloqa](#), bolaning jinsiy a'zolari bilan jismoniy aloqa qilish, bolaning jinsiy a'zolarini jismoniy aloqa qilmasdan ko'rish yoki [bolalar pornografiyasini](#) yaratish uchun boladan foydalanish kabilar kiradi^{[3][6][7]}. Bolalarning jinsiy xizmatlarini taklif qilishga oddiy huquqbuzarlik emas, balki bolalarga nisbatan zo'ravonlik sifatida qaralishi va muomala qilinishi mumkin^[8].

“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

Psixologik zo‘ravonlik, shuningdek, hissiy yoki ruhiy zo‘ravonlik – bu psixologik jarohatlarga olib kelishi mumkin bo‘lgan [zo‘ravonlik](#) shakli bo‘lib, tashvish, [ruhiy tushkunlik](#), travmadan keyingi^{[9][10][11]} va ikkilamchi travmatik stresslarning buzilishi deb baholanadi. Zo‘ravonlikning bu turi hokimiyat nomutanosibligi holatlarida, masalan, haqoratli munosabatlar, bezorilik, ayniqsa ish joyidagi zo‘ravonlik va [bolalarga nisbatan zo‘ravonlik qilish](#) ko‘rinishida keng tarqalgan^{[10][11]}.

Bu holat ko‘pincha haqoratli munosabatlardagi kuch muvozanati holatlari bilan bog‘liq bo‘lib, [ish joyida zo‘ravonlik](#), [gazlayting](#) va mavqeini suiiste’mol qilish holatlarini o‘z ichiga oladi^{[4][5]}. Shuningdek, [qiynoqlar](#), boshqa [zo‘ravonlik](#) holatlarini amalga oshirgan, [inson huquqlarini](#) poymol etuvchi shaxslar tomonidan, xususan, [sudsiz hibsga olish](#), [yolg‘on ayblovlar](#), yolg‘on hukmlar va [tuhmat](#), masalan, davlat va ommaviy axborot vositalari tomonidan sodir etilgan taqdirda, noqonuniy deb hisoblaniladi.

E’tiborsizlik — ota-onaning yoki bola uchun mas’ul bo‘lgan boshqa shaxsning bolaning sog‘lig‘i, xavfsizligi yoki farovonligiga zarar yetkazishi mumkin bo‘lgan darajada oziq-ovqat, kiyim-kechak, turar joy, tibbiy yordam bilan ta’minlamasligi, nazorat qilmasligi. E’tiborsizlik, shuningdek, bola bilan bir muhitda turgan odamlarning e’tiborsizligi va bolaning omon qolishi uchun tegishli va yetarli chora-tadbirlarni qo‘llamasligidir.

Bu turdagi zo‘ravonlik bolalarning ta’lim olish imkoniyatlarini, ijtimoiy moslashuvini, va umumiy farovonligini jiddiy tarzda cheklaydi. Shuningdek, bolalar o‘z huquqlarini himoya qilishda yordam beradigan tizimli va kompleks yondashuvlarga muhtojdir. Jamiyat, oila va davlat tomonidan amalga oshiriladigan qonuniy chora-tadbirlar, tarbiyaviy va ma’rifiy ishlanmalar bolalarga nisbatan zo‘ravonlikning oldini olishda katta ahamiyatga ega. Har bir bola xavfsiz va sog‘lom muhitda o‘sishi uchun ijtimoiy me’yorlar va qadriyatlar yangilanib borishi lozim. Zo‘ravonlikning oldini olish

“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

uchun huquqiy, ma'naviy va pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi bolalar huquqlarini ta'minlashning asosiy omilidir.

Shu bilan birga, so'nggi yillarda O'zbekistonda va global miqyosda bolalarga nisbatan zo'ravonlik holatlarining ortib borayotgani alohida tashvish uyg'otmoqda. Tahlillar so'nggi yillarda bolalarga nisbatan sodir etilayotgan zo'ravonliklar soni oshib borayotganligini, mavjud huquqiy mexanizmlar esa zo'ravonliklarni oldini olish hamda jabrlanuvchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda yetarli samarasini bermayotganligini ko'rsatmoqda.

Rasmiy statistika ham bu xavotirli tendensiyanı tasdiqlaydi. 2021-yilda voyaga yetmaganlarga nisbatan sodir etilib, tergov qilingan jami jinoyat ishlari soni 1831 tani tashkil qilgan bo'lsa, mazkur ko'rsatkich 2022-yilga kelib 2194 taga yetgan. 2024-yilda O'zbekistonda 1028 nafar bola jismoniy zo'ravonlikka uchragan, 412 nafar bola jinsiy zo'ravonlikdan jabrlangan, 929 nafar bola esa psixologik bosimni boshidan kechirgan.

Bundan ham dahshatlisi, rasmiy raqamlar muammoning to'liq manzarasini aks ettira olmaydi. Zo'ravonlik qurboni bo'lgan bolalar odatda zo'ravonlikka duchor bo'lganliklari haqida xabar bermaydilar. Ko'pincha ular qo'rquv, uyat hissi yoki oilaga sadoqat hissi sabab sodir bo'lgan holat haqida indamaydi.

Global ko'rsatkichlar ham vaziyatning naqadar jiddiyligini ko'rsatadi. Jahon bo'yicha har yili 1 milliard atrofida bola jismoniy, emotsional yoki jinsiy zo'ravonlikka uchrashi mumkin. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 5 yoshgacha bo'lgan har 6 boladan biri, ya'ni taxminan 400 million bola jismoniy yoki psixologik jihatdan zo'ravonlik ko'radi.

2024-yilda Bola huquqlari bo'yicha vakil nomiga O'zbekiston va xorijiy davlatlar fuqarolari hamda ombudsmanlaridan 1064 ta murojaat kelib tushgan bo'lib, bu ko'rsatkich 2023-yilga nisbatan 2,4 baravarga oshgan. Bu raqam jamiyatimizdagi muammoning ko'lamini yaqqol ko'rsatib turibdi.

“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

Qabul qilinayotgan qonunlar va ko'rilayotgan choralar o'z ahamiyatiga ega, biroq ularning ta'siri hali yetarli emas. Maktab va oilada bolalarga nisbatan zo'ravonlik holatlari haqida ma'lum bo'lsa ham, odamlar hali ham bola taqdiriga befarqlik bilan qaraydi va bu haqda vasiylik va homiylik organlariga ham, huquqni muhofaza qilish organlariga ham xabar bermaydi. Bu holat shuni ko'rsatadiki, muammo faqat qonunchilik darajasida emas, balki jamiyatning ong va qadriyatlar tizimida ham chuqur ildiz otgan.

Huquqiy jihatdan jazoni kuchaytirish jinoyatning oldini olishga qaratilgan asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Jinoyat huquqida “jazolarning muqarrarliligi va og‘irligi” prinsipi mavjud bo‘lib, u shaxsni jinoyat sodir etishdan qaytarishga xizmat qiladi. Agar zo‘ravonlik uchun belgilangan jazo qat’iy va muqarrar bo‘lsa, bu potentsial huquqbuzarlarga ogohlantiruvchi ta’sir ko‘rsatadi.

Xalqaro huquq normalari ham bolalarni alohida himoya qilishni talab etadi. Masalan, United Nations tomonidan qabul qilingan Bola huquqlari to‘g‘risidagi konvensiya davlatlardan bolalarni har qanday zo‘ravonlik shakllaridan himoya qilishni talab qiladi. Shuningdek, UNICEF va World Health Organization hisobotlarida bolalarga nisbatan zo‘ravonlikni kamaytirish uchun qat’iy huquqiy choralar zarurligi ta’kidlanadi.

Ko‘plab davlatlarda, xususan Yevropa mamlakatlarida, bolalarga nisbatan jinsiy va jismoniy zo‘ravonlik uchun uzoq muddatli ozodlikdan mahrum qilish jazolari belgilangan. Ayrim davlatlarda esa bunday jinoyatlar og‘ir jinoyatlar toifasiga kiritilib, sud amaliyotida alohida qat’iylilik qo‘llaniladi. Bu esa davlatning bolalar huquqlarini ustuvor deb bilishini ko‘rsatadi.

Biroq jazoni kuchaytirish har doim ham zo‘ravonlikni avtomatik ravishda kamaytiradi, deb bo‘lmaydi. Ijtimoiy omillar — oilaviy muhit, iqtisodiy qiyinchiliklar, tarbiya darajasi, madaniy stereotiplar — zo‘ravonlikning kelib chiqishiga katta ta’sir

“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

ko‘rsatadi. Agar jamiyatda zo‘ravonlikka nisbatan muhosasizlik madaniyati shakllanmasa, faqat jazoni og‘irlashtirish yetarli bo‘lmasligi mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, jinoyatni kamaytirishda jazoning og‘irligidan ko‘ra uning muqarrarlighi muhimroq. Ya‘ni, har bir zo‘ravonlik holati aniqlanib, sudgacha yetib borishi va adolatli jazo qo‘llanilishi kerak. Aks holda, qonundagi qat‘iy jazolar amalda samarasiz bo‘lib qoladi.

Shuningdek, bolalarga nisbatan zo‘ravonlikning oldini olishda profilaktika choralari — ota-onalar uchun ma‘rifiy dasturlar, maktablarda huquqiy tarbiya, psixologik yordam xizmatlari, ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish — muhim rol o‘ynaydi. Zo‘ravonlik oqibatlarini kamaytirish uchun rehabilitatsiya va psixologik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari ham zarur.

Xulosa. Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biridir va so‘nggi yillarda uning ko‘rsatkichlari tashvishli darajada ortmoqda. Jazoni kuchaytirish muhim huquqiy chora bo‘lsa-da, uning samaradorligi jazoning muqarrarlighi va adolatli qo‘llanilishiga bog‘liq. Zo‘ravonlikning oldini olish uchun huquqiy choralar bilan bir qatorda ma‘naviy, tarbiyaviy va ijtimoiy yondashuvlar ham uyg‘un holda amalga oshirilishi zarur. Bolani himoya qilish — jamiyat kelajagini himoya qilish demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyeva Sh. — O‘zbekistonda bolalarga nisbatan zo‘ravonlik bo‘yicha nutq. Gazeta.uz, 2023-yil 10-oktabr. [gazeta.uz]
2. O‘zbekiston Respublikasi "Bolalarni zo‘ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to‘g‘risida"gi Qonuni, 2024-yil 31-may (2025-yil 15-mayda kuchga kirgan).
3. Bola huquqlari bo‘yicha vakil — 2024-yil yillik ma‘ruza. Daryo.uz, 2025-yil 18-mart. [daryo.uz]

“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

4. Civil.uz — "Bolalarga nisbatan zo'ravonlik holatlarini aniqlash tartibi to'g'risidagi Nizom tahlili", 2025. [civil.uz]
5. UNICEF — "O'zbekistondagi bolalar va o'smirlar holati bo'yicha tahlil". Gazeta.uz, 2024-yil 31-oktabr. [gazeta.uz]
6. Daryo.uz — "O'zbekiston bolalarga nisbatan zo'ravonlikka barham berish bo'yicha Milliy majburiyatini e'lon qildi", 2025-yil 27-may. [daryo.uz]
7. CyberLeninka — "Bolalarga nisbatan zo'ravonlik. O'zbekistonda zo'ravonliklarni oldini olish bo'yicha ko'rilayotgan chora-tadbirlar" ilmiy maqolasi. [cyberleninka.ru]
8. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (WHO) — "Violence against children" global hisoboti. [who.int]
1. Noh Anh, Helen (1994). „Cultural Diversity and the Definition of Child Abuse“, in Barth, R.P. et al., Child Welfare Research Review, Columbia University Press, 1994, p. 28. [ISBN 0-231-08074-3](#)
2. World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect „1. The nature and consequences of child maltreatment“, . Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence, Geneva, Switzerland, 2006. [ISBN 978-9241594363](#).
3. [Child Sexual Abuse](#)“. Medline Plus. U.S. National Library of Medicine (2008-yil 2-aprel). 2013-yil 5-dekabrda asl nusxadan [arxivlangan](#).
4. "Physical and emotional abuse of primary school children by teachers". *Child Abuse Negl* **36** (1): 64–70. 2012. [doi:10.1016/j.chiabu.2011.05.007](#). [PMID 22197151](#).
5. ["Guidelines for psychological evaluations in child protection matters. Committee on Professional Practice and Standards, APA Board of Professional Affairs"](#). *The American Psychologist* **54** (8): 586–93. August 1999. [doi:10.1037/0003-066X.54.8.586](#). [PMID 10453704](#). **"Abuse, sexual (child):** generally defined as contacts

“SOĞ’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026

between a child and an adult or other person significantly older or in a position of power or control over the child, where the child is being used for sexual stimulation of the adult or other person."

6. "Asking about child sexual abuse: methodological implications of a two stage survey". *Child Abuse & Neglect* **17** (3): 383–92. 1993. [doi:10.1016/0145-2134\(93\)90061-9](https://doi.org/10.1016/0145-2134(93)90061-9). [PMID 8330225](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8330225/).

7. NSPCC. „[Search](#)“. NSPCC. 2010-yil 13-fevralda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2015-yil 5-mart.

8. Brown, Patricia Leigh. „[In Oakland, Redefining Sex Trade Workers as Abuse Victims](#)“. *The New York Times* (2011-yil 23-may). 2011-yil 26-mayda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2011-yil 24-may. „Once viewed as criminals and dispatched to juvenile centers, where treatment was rare, sexually exploited youths are increasingly seen as victims of child abuse, with a new focus on early intervention and counseling.“.

9. Dutton, D. G. (1994). Patriarchy and wife assault: The ecological fallacy. *Violence and Victims*, 9, 125—140.

10. Maiuro, Roland D.; O'Leary, K. Daniel. [Psychological Abuse in Violent Domestic Relations](#). New York:Springer Publishing Company, 2000 — 197-bet. [ISBN 0-8261-1374-5](#).

11. "[Emotional Abuse](#)". 1996. [ISBN 0-662-24593-8](#)